

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ТУЛЬ СВІТЛАНА ІВАНІВНА

УДК 007.2:331.5:004.738.5 (100) (043.3)

**ТРАНСФОРМАЦІЯ СВІТОВОГО РИНКУ ПРАЦІ
В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство і
міжнародні економічні відносини

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Вінниця – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Вищому навчальному закладі Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Шкурूपій Ольга Всеволодівна,
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»,
завідувач кафедри міжнародної економіки та
міжнародних економічних відносин.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Столярчук Ярослава Михайлівна,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
професор кафедри міжнародної економіки;

кандидат економічних наук
Кримова Марія Олександрівна,
Інститут демографії та соціальних досліджень
імені М. В. Птухи НАН України,
старший науковий співробітник відділу
дослідження ризиків у сфері зайнятості
населення.

Захист відбудеться «05» грудня 2019 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.051.03 у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса за адресою: 21021, м. Вінниця, проспект Юності, 16.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Донецького національного університету імені Василя Стуса за адресою: 21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.

Автореферат розісланий «04» листопада 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. С. Якимова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Діджиталізація є одним із визначальних чинників трансформації світового ринку праці. Використання цифрових технологій у бізнес-операціях змінює форми та способи зайнятості, зумовлює появу нових професій і спеціальностей, сприяє досягненню інтересів як працівників, так і роботодавців, розширюючи пул висококваліфікованих спеціалістів через електронні біржі праці, фріланс- або краудсорсинг-платформи. Діджиталізація ринку праці створює позитивний економічний ефект, забезпечуючи зменшення суспільно необхідного часу й економію ресурсів, а також сприяє вирішенню суспільно значущих проблем, таких як: скорочення рівня безробіття, створення робочих місць, зменшення соціальної напруги у депресивних регіонах різних країн тощо. Проте вплив цифрових технологій на трансформацію робочих місць і появу нових професій є нерівномірним. Ступінь діджиталізації праці залежить від рівня розвитку країни, структури її економіки, якості освіти робочої сили та можливості швидкої адаптації до змін, що відбуваються на сучасному світовому ринку праці.

Дослідження діджиталізації глобальної економіки, складовою якої є сфера трудових відносин, відображені у працях багатьох іноземних і вітчизняних науковців. Серед них: Ю. Бажал, І. Бакушевич, Р. Болдуїн, А. Гриценко, О. Гусева, Т. Дейнека, М. Кесслер, С. Легомінова, Л. Лігоненко, Д. Лук'яненко, О. Москаленко, Дж. Мур, Ф. Начіра, Т. Окс, В. Омельченко, Т. Орехова, Ю. Ріман, Д. Родрік, А. Субраманіан, В. Скуотто, Т. Фрідман, К. Шваб, Г. Швиданенко й ін. Значний внесок у дослідження трансформації світового ринку праці зробили Н. Берепут, А. Берк, Дж. Гелбрейт, А. Колот, С. Ковальчук, К. Купч, Дж. Месенджер, Г. Стендінг, Я. Столярчук, Д. Сторрі, Р. Фріман, І. Хаджинов, У. Хьюс, Дж. Фрайд та ін. Дослідженню секторальних змін світової економіки в аспекті інтелектуалізації суспільної діяльності присвячені роботи Д. Белла, Л. Едвінссона, К. Кларка, О. Тоффлера, Ж. Фураст'є, Н. Фута, П. Хетта, О. Шкурупій та ін. Проблема кризових явищ у сфері зайнятості представлена у працях В. Антонюк, Дж. Бессена, Д. Богині, М. Брейна, М. Дертузоса, Е. Лібанової, Дж. Ріфкіна, М. Форда, П. Фогеля. Аспекти трансформації ринку праці в Україні відображені у дослідженнях О. Грішнєвої, С. Гринкевич, О. Говорухи, О. Дороніної, М. Кримої, С. Кулеша, О. Карпенко, Л. Шаульської, Н. Якимової, М. Ярової та ін.

Аналіз наукових праць свідчить, що проблема трансформації світового ринку праці в умовах діджиталізації є актуальною, проте вивченою лише частково. Необхідними є дослідження щодо ключових ознак формування світового діджиталізованого ринку праці; теоретичних засад визначення організаційно-правових способів та умов використання інтелектуальної праці, специфіка яких формується під впливом діджиталізації економіки; структурних змін у сфері зайнятості та нових викликів для сучасного суспільства; вирішення проблеми поширення у світовому масштабі кризових явищ на ринку праці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»: «Особливості розвитку

ринків в умовах глобальної нестабільності» (номер державної реєстрації 0109U006958, 2009–2012 рр.), у рамках якої визначено роль діджиталізації економіки у вирішенні проблем глобалізованого ринку праці; «Сучасні процеси глобалізації: рушійні сили, мегатренди, суперечності» (номер державної реєстрації 0113U006220, 2013–2021 рр.), у рамках якої розроблено механізм трансформації світового ринку праці під впливом технологізації та глобалізації розвитку соціально-економічних систем.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є розвиток теоретико-методологічних засад дослідження трансформації світового ринку праці та розробка науково-практичних рекомендацій щодо оцінки рівня діджиталізації національних ринків праці, а також ефективної інтеграції українського ринку праці до процесу діджиталізації глобальної економіки.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено та вирішено такі завдання:

– визначити сутність діджиталізації як визначальної передумови розвитку глобальної економіки;

– дослідити еволюцію світового ринку праці, що відбувається під впливом формування цифрової економіки;

– проаналізувати секторальні зміни світової економіки та структурні трансформації ринку праці в аспекті інтелектуалізації суспільної діяльності;

– ідентифікувати особливості трудової діяльності в умовах формування діджиталізованого ринку праці;

– обґрунтувати об'єктивність виникнення та поширення нових форм організації праці в умовах діджиталізації економіки та світового ринку праці;

– виокремити геоекономічні тенденції діджиталізації економіки та світового ринку праці;

– визначити зміст і підходи до вирішення проблем глобалізованого ринку праці в умовах діджиталізації економіки;

– здійснити оцінку сформованості діджиталізованого ринку праці країн;

– оцінити стан і перспективи розвитку діджиталізованого ринку праці України.

Об'єктом дослідження є процес трансформації світового ринку праці в умовах діджиталізації.

Предметом дослідження є умови, чинники та механізм трансформації світового ринку праці в умовах діджиталізації економіки.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основами дослідження є положення економічної теорії, теорій міжнародних економічних відносин, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем глобалізації та діджиталізації світового господарства.

Методологічною основою дослідження є використання системи методів, що забезпечують концептуальну єдність роботи – діалектичного методу наукового пізнання, а також загальнонаукових методів дослідження, серед яких: *історико-логічний* – для аналізу еволюції світового ринку праці під впливом технологізації та глобалізації економіки; *наукової абстракції, аналізу й синтезу, системного узагальнення* – для формування системного уявлення про секторальні зміни світової економіки та структурні трансформації ринку праці, узагальнення проблем глобалізованого ринку праці; *системно-структурний* – для формування моделі глобальної цифрової екосистеми та моделювання діджиталізованої екосистеми ринку

праці України; *компаративний* – для порівняння сформованості діджиталізованого ринку праці США та країн ЄС; *статистичний аналіз* – для розрахунку Індексу діджиталізації ринку праці; *прогнозування* – для складання прогнозів розвитку галузевої структури та динаміки зайнятості за групами країн і в Україні; *математичного моделювання* – для відображення кількісного представництва покоління NEET за групами країн світу за рівнем доходів на душу населення через Індекс діджиталізації ринку праці; *багатофакторний регресійний аналіз* – для оцінки залежності частки зайнятих у сфері послуг від рівня використання цифрових технологій у країнах, згрупованих за рівнем доходів на душу населення; *анкетування* – для оцінки стану діджиталізації ринку праці в Україні.

Інформаційною базою дослідження є офіційні аналітичні та статистичні матеріали та публікації Міжнародної організації праці (ILO), Міжнародного союзу електрозв'язку (ITU), Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), Групи Світового банку (WBG), Всесвітньої організації інтелектуальної власності (WIPO), Всесвітнього економічного форуму (WEF), Світової організації торгівлі (WTO), Конференції ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD); звіти міжнародних аудиторських і консалтингових компаній «McKinsey & Company», «Accenture plc», «Deloitte Touche Tohmatsu Limited» «PricewaterhouseCoopers»; інформаційні й аналітичні матеріали краудсорсинг- і фріланс-платформ «eYeka», «Upwork», «Malt», «Freelancehunt»; матеріали центральних органів виконавчої влади України, Державної служби статистики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України; монографії зарубіжних і вітчизняних науковців, статті в наукових періодичних виданнях.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретико-методологічних засад дослідження трансформації світового ринку праці, розробці науково-практичних рекомендацій щодо оцінки рівня діджиталізації національних ринків праці, а також ефективної інтеграції українського ринку праці до процесу діджиталізації глобальної економіки.

Основні положення дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають у такому:

вперше:

– розроблено методологічний підхід до оцінки рівня діджиталізації світового ринку праці та ринків праці країн, групованих за рівнем ВНД на душу населення на основі інтегрованого показника – Індексу діджиталізації ринку праці, утвореного як середня величина семи стандартизованих індексів, що оцінюють частку зайнятих у сфері послуг, частку зайнятих у сфері наукомістких послуг, рівень доступу до ІКТ, рівень використання ІКТ, рівень впровадження нових організаційних моделей праці на основі ІКТ, частку експорту інформаційно-комунікаційних послуг, частку експорту цифрових послуг; це дозволило здійснити ранжування країн за ступенем діджиталізації ринку праці та довести здатність держав забезпечувати зростання зайнятості населення на основі поширення цифрових технологій і розбудови цифрової екосистеми;

удосконалено:

– методологію дослідження глобальної цифрової екосистеми суспільства, що на відміну від наявних, ґрунтується на з'ясуванні сутності та взаємозв'язку таких процесів як технологізація, діджиталізація та глобалізація; це дозволило визначити механізм функціонування світового діджиталізованого ринку праці,

виокремивши сукупність взаємодій і взаємних впливів світових екосистем роботодавців і працівників, що відбуваються за використання цифрових технологій, які забезпечують передачу даних, їх зберігання та обробку, а також супроводження необхідних функцій і процесів для досягнення комерційної або суспільно значимої мети;

– концепт суспільних екосистем, особливістю якого є застосування його принципів до формування моделі діджиталізованої макроекосистеми ринку праці, яка є частиною цифрових екосистем мета- та мегарівнів, утворена з підсистем (екосистем роботодавців і працівників), характеризується наявністю та синергією цифрового науково-освітнього та технологічного просторів, передбачає створення діджиталізованого ринку праці, регулюється урядом і органами влади, координується ними, а також неурядовими організаціями; представлення такої макросистеми у вигляді формалізованої моделі, здійснення оцінки та прогнозу секторальних і трендових змін на національному ринку праці дозволило конкретизувати умови її запровадження в Україні;

– класифікацію нових форм організації праці, особливістю якої є урахування умов діджиталізації економіки та світового ринку праці, що дозволило виявити специфіку ознак трансформації класичних елементів організації трудових відносин – робочого місця, графіка роботи, способу найму працівника, констатувати факт істотної сформованості цифрового середовища трудових відносин, а також обґрунтувати теоретичні засади визначення організаційно-правових способів та умов використання інтелектуальної праці в період розвитку постіндустріальних відносин;

– методологію визначення міри сформованості діджиталізованого ринку праці, яку вирізняє серед наявних застосування до аналізу уніфікованої для різних груп країн багатофакторної регресійної моделі, що дозволило на основі логічно впорядкованого інструментарію оцінити ступінь розвиненості «економіки вільного заробітку» («gig economy» / «on-demand economy» / «sharing economy») і сформулювати, засновуючись на даних Глобальної комісії з питань майбутнього сфери праці та Групи Світового банку, систематизований комплекс заходів для проведення національних реформ, націлених на трансформацію трудових відносин глобалізованого ринку праці;

дістали подальшого розвитку:

– визначення ролі інтелектуалізації суспільної діяльності у забезпеченні цивілізаційного прогресу; особливість наукових засад дослідження полягає в одночасному застосуванні цього критерію для синхронізованої оцінки секторальних змін світової економіки та структурних трансформацій ринку праці, що дозволило визначити міру відповідності наявних зрушень ступеню розвитку постіндустріальних відносин у різних країнах;

– підхід до визначення ролі діджиталізації економіки у вирішенні проблем глобалізованого ринку праці; особливість підходу зумовлює положення про безробітне суспільство, утворення якого оцінюється як небажане для людства явище – у перспективі ймовірніше та загальне за масштабом, а за фактичним проявом у теперішньому інтервалі часу – як таке, що охоплює лише певний сегмент соціуму; це дозволило ідентифікувати безробітне суспільство як феномен, який за змістом корелює з наявністю в соціумі глобальної проблеми, а його сегментарний

прояв – як такий, що корелює з наявністю глобального виклику, й обґрунтувати здатність суспільства запобігти трансформації глобального виклику у глобальну проблему на основі можливостей цифрової економіки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення і висновки, викладені у дисертації, є внеском у розвиток практики міжнародної економіки. Дисертація відкриває нові можливості більш глибокого розуміння особливостей трансформації світового ринку праці в умовах діджиталізації. Основні положення доведені до рівня методичних розробок і прикладних рекомендацій, можуть слугувати науковою основою для розроблення заходів державного регулювання трудових відносин на сучасному діджиталізованому ринку України.

Основні положення, висновки та результати дисертаційної роботи впроваджено:

на державному рівні: у діяльність Департаменту організаційно-кооперативної політики та з корпоративних комунікацій Всеукраїнської центральної спілки споживчих товариств (Укркоопспілки) (довідка № 291/10 від 09.08.2019 р.) – практичні рекомендації щодо поширення гнучких форм праці та створення єдиного цифрового технологічного комунікаційного простору, що враховані під час розробки стратегічних документів розвитку системи споживчої кооперації України;

на регіональному рівні: у діяльність Департаменту економічного розвитку, торгівлі та залучення інвестицій Полтавської обласної державної адміністрації (довідка № 06-38/1892 від 29.07.2019 р.) – пропозиції щодо поширення нових форм праці серед економічно активного населення, створення реальних перспектив для працевлаштування на діджиталізованому ринку праці та розвитку підприємницької ініціативи населення, що враховані та включені до Комплексної програми розвитку малого та середнього підприємництва у Полтавській області на 2017–2020 роки; Агенції регіонального розвитку Полтавської області (довідка № 01-38/64 від 11.06.2019 р.) – практичні рекомендації щодо побудови цифрового простору українського ринку праці, що враховані під час корегування та розробки стратегічних і програмних документів розвитку Полтавської області;

на міському рівні: у діяльність Управління економічних питань Виконавчого комітету Полтавської міської ради (довідка № 10-20/140 вих. від 25.06.2019 р.) – методичні рекомендації щодо зниження рівня міграції та безробіття серед молоді та незахищених верств населення м. Полтави у вигляді навчальної програми, яка передбачає проведення інформаційних семінарів і тренінгів з інтерактивного моделювання, що включено у Стратегію економічного розвитку міста Полтави на період 2018–2020 роки у вигляді Програми «Підвищення рівня віртуалізованої зайнятості та стимулювання фрілансу серед вразливих верств населення м. Полтави».

Результати дослідження також використовуються у навчальному процесі Вищим навчальним закладом Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» при розробці навчальних програм, методичного забезпечення та викладанні дисциплін «Міжнародні економічні відносини», «Глобальна економіка» кафедрою міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин (довідка № 45-15/33 від 18.03.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, де подано авторський підхід до вирішення актуальної науково-практичної

проблеми трансформації світового ринку праці в умовах діджиталізації. Одержані наукові результати належать автору особисто. Із наукових праць, що опубліковані у співавторстві, використано лише ті ідеї, які одержано в результаті індивідуальних досліджень. Внесок автора в публікації, що написані у співавторстві, відображено у списку публікацій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки та рекомендації дисертації доповідались і отримали схвалення на міжнародних науково-практичних конференціях, семінарах, форумах: «Парадигмальні зрушення в економічній теорії XXI ст.» (м. Київ, 2015 р.), «Сучасні виклики розвитку світової економіки» (м. Київ, 2015 р.), «Наука і молодь в XXI сторіччі» (м. Полтава, 2015 р.), «Економика и знания» (м. Дніпропетровськ, 2016 р.), «Наука и бизнес» (м. Дніпро, 2016 р.), «Сучасні тенденції розвитку світової економіки» (м. Харків, 2017 р.), «Dezvoltarea relațiilor comerciale din perspectiva integrării economice a Republicii Moldova în circuitul economic international» (Development of trade relations from the perspective of economic integration of the Republic of Moldova in the international economy) (м. Кишинів, 2017 р.), «Соціально-трудова відносина: досвід України та практика країн ЄС» (м. Магалуф, 2018 р.), «Сучасні чинники розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики держави: економічні та інституціональні аспекти» (м. Запоріжжя, 2018 р.), «Якість вищої освіти: компетентнісний підхід у підготовці сучасного фахівця» (м. Полтава, 2018 р.), «Напрями та сучасні фактори розвитку міжнародних відносин: економічні та політичні аспекти» (м. Ужгород, 2018 р.), а також на регіональному семінарі «Поширення нових форм праці в умовах віртуалізації економіки: перспективи та виклики для України» (м. Полтава, 2018 р.). Крім того, результати дисертаційної роботи апробовані під час викладання лекції за темою «The Role International Labor Organization has to Play in Solving the Global Problem of Youth Unemployment» у рамках програми академічної мобільності «Erasmus+ staff mobility for teaching and training» (м. Будапешт, 2018 р.).

Публікації. За темою дослідження опубліковано 23 наукові праці загальним обсягом 10,1 д.а., з яких особисто автору належить 7,2 д.а., у тому числі 4 статті у наукових фахових виданнях (із них 4 – у співавторстві), 8 статей у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз (із них 2 – у співавторстві), 1 стаття в інших виданнях (із них 1 – у співавторстві), 10 публікацій за матеріалами науково-практичних конференцій (із них 6 – у співавторстві).

Структура й обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації – 279 сторінок. Дисертація містить 16 таблиць, з яких 1 таблиця займає 2 повні сторінки, 33 рисунки, 19 додатків на 66 сторінках, список використаних джерел із 239 найменувань на 25 сторінках. Обсяг основного тексту дисертації становить 186 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, надано інформацію про апробацію та публікації, структуру роботи.

У першому розділі «Методологічні засади дослідження діджиталізації світового ринку праці» визначена сутність діджиталізації як сучасного явища та процесу, що динамічно поширюється на всі сфери життєдіяльності суспільства, а також є визначальною передумовою розвитку глобальної економіки; сформовано системне уявлення про еволюцію світового ринку праці, що відбувається під впливом формування цифрової економіки; аргументовано, що поширення інтелектуальної праці є основою секторальних змін світової економіки та структури ринку праці.

У міру становлення постіндустріального укладу – процесу, що зумовлений зміною технологій, – відбувається докорінна трансформація світогосподарської системи. Технологізація – це процес, що супроводжує розвиток суспільства, базується на інноваціях (поліпшувачих, за їх накопичувальним ефектом, і радикальних), призводить до зміни технологічних укладів, способів виробництва та, у кінцевому підсумку, – до епохальних технологічних революцій, що невід’ємні від системних перетворень глобального масштабу. Діджиталізація є сучасним етапом технологізації, на якому виразно проявляється її зв’язок із глобалізацією. Діджиталізація трактується як унікальне явище сучасності, зумовлене розвитком продуктивних сил, і, одночасно, – як процес масштабних змін у відносинах між акторами (урядом, бізнесом і соціумом у представництві його індивідуумів), що охоплює всі сфери суспільної діяльності та відбувається під впливом інтеграції цифрових технологій, даних і мережі Інтернет.

Діджиталізація виступає чинником формування цілісної цифрової екосистеми. Глобальною цифровою екосистемою є сукупність взаємодій і взаємних впливів інституціональної, ринкової, бізнесової та соціальної екосистем, що відбуваються за використання цифрових технологій і забезпечують передачу даних, їх зберігання та обробку, а також супроводжують необхідні функції і процеси для досягнення комерційної або суспільно значущої мети. Модель глобальної цифрової екосистеми відображає таке: сутність, що зумовлена зв’язком процесів технологізації та глобалізації; зміст, що визначається ступенем гармонізації складових; функціональне поле, утворене цифровим технологічним простором.

У рамках зазначеної моделі значуще місце посідає ринок праці, що дедалі набуває глобальності завдяки діджиталізації бізнес-операцій, яка «розмиває» географічні кордони між країнами. Механізм функціонування світового діджиталізованого ринку праці вирізняється тим, що проміжні стани відносин купівлі-продажу та поточні процеси відбуваються всередині глобальної цифрової екосистеми. У рамках концепції глобальної цифрової екосистеми він розглядається з акцентуванням на специфіку трирівневого (макро-, мета- та мега-) регулювання та наявності особливої інфраструктури (рис. 1).

Для світового діджиталізованого ринку праці властиві такі особливості: зростання обсягів робіт, виконаних за рахунок використання цифрових технологій; збільшення кількості електронних бірж праці (посередників між працівниками та роботодавцями); зростання загальної кількості незалежних самозайнятих професіоналів-фрілансерів; поява нових форм праці на основі укладання контрактів на тимчасове працевлаштування (нульових трудових договорів / zero hours contract, парасолькових договорів / umbrella contract); поширення краудсорсингу (залучення «розумного натовпу»).

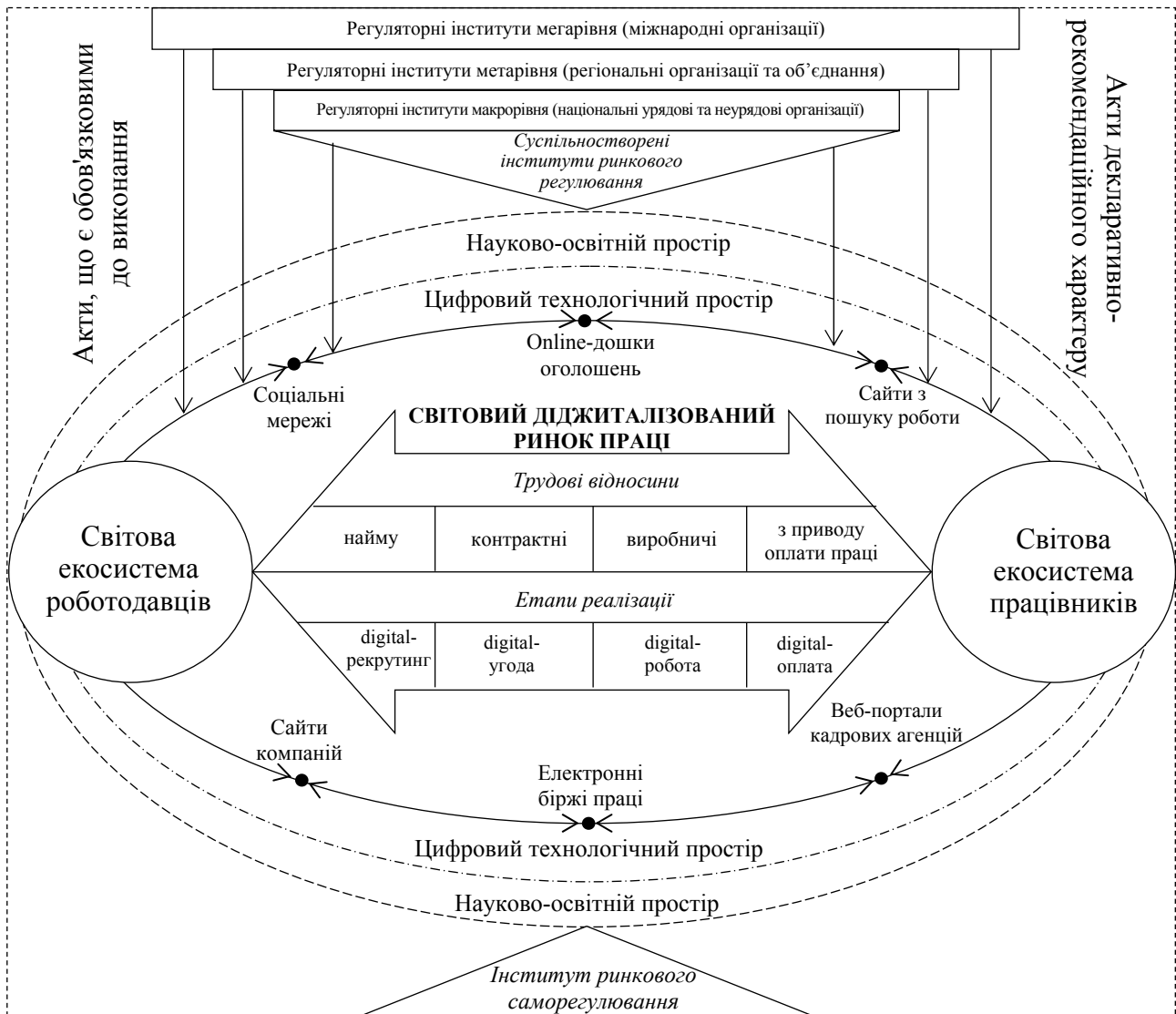

Рис. 1. Механізм функціонування світового діджиталізованого ринку праці
Джерело: складено автором.

Виходячи з поділу економіки за секторами (первинний, вторинний, третинний), з'ясовано ступінь розвитку постіндустріальних відносин у різних країнах. Аналіз показав наявність секторальних змін у глобальній економіці.

1. У країнах з високим рівнем доходів – стійкі темпи зменшення кількості зайнятого населення у первинному та вторинному секторах економіки за одночасного швидкого зростання зайнятих у третинному секторі. За прогнозом у 2025 р. структура зайнятості населення у цій групі країн буде такою: 83,15 % – сфера послуг; 15,08 % – промисловість; 1,77 % – сільське господарство.

2. У країнах з рівнем доходів вище середнього – стрімке залучення у третинний сектор економіки переважної більшості населення. Згідно з прогнозом у 2025 р. структура зайнятості населення у цій групі країн буде такою: 66,18 % – сфера послуг; 22,74 % – промисловість; 11,40 % – сільське господарство.

3. У країнах з рівнем доходів нижче середнього – поступове долучення населення до третинного сектору економіки. Прогнозується, що у 2025 р. у сфері послуг буде зайнято 54,19 % населення; у промисловості – 21,19 %; у сільському господарстві – 24,86 %.

4. У країнах з низьким рівнем доходів – істотне відставання, але слідування загальносвітовій тенденції зростання частки населення, зайнятого у сфері послуг. Передбачена прогнозом структура зайнятості населення в країнах цієї групи до 2025 р. стане такою: 25,78 % – сфера послуг; 9,55 % – промисловість; 64,67 % – сільське господарство.

Загальносвітовий тренд збільшення частки зайнятих у третинному секторі економіки є ознакою руху цивілізації за постіндустріальним вектором. Однак перспектива досягнення всіма країнами стану розвинених постіндустріальних відносин (або хоча б переважної більшості з них) є надзвичайно віддаленою. Для того, щоб це відбулось, необхідна сформованість у світовому масштабі четвертинного та п'ятирикового секторів економіки.

Проведений аналіз показав, що діджиталізація, яка первинно є продуктом інтелектуальної діяльності людини, своєю чергою сприяє формуванню унікальних навичок у працівників нового покоління. Як наслідок – на світовому ринку праці відбувається зростання попиту на креативну працю економічно активного населення. Проте вплив цифрових технологій на трансформацію робочих місць і появу нових професій є нерівномірним, зважаючи на те, що країнам властивий різний рівень економічного розвитку, наявні відмінності в структурі їх господарських систем, істотно варіюють якість освіти населення та можливості адаптації працівників до змін, що відбуваються на сучасному ринку праці.

У другому розділі «Трансформація світового ринку праці як результат технологізації та інформатизації розвитку соціально-економічних систем» виведені особливості трудової діяльності в умовах діджиталізації ринку праці, доведена об'єктивність виникнення нових форм організації праці та визначені геоелектронічні тенденції діджиталізації економіки та світового ринку праці.

Особливості інтелектуальної праці в умовах діджиталізації економіки полягають у тому, що така праця пов'язана з інноваціями, є необмеженою у просторі та часі, реалізується в системі ІКТ, розрахована на працівників творчих професій, трансформує споживачів у співробітників, і навпаки, персоналізована, індивідуалізована та колективна одночасно, багатофункціональна, орієнтована на самоорганізацію та самоконтроль, характеризується видозміненою мотивацією (спрямованою на вищі суспільні цінності), створює рівні умови для всіх учасників трудових відносин, орієнтована на результат, сприяє зростанню доходів працівників і економії витрат компаній.

Нові технології зумовлюють зміну робочого простору, що піддається впливу діджиталізації дедалі більше. «Фізичний» офіс компанії стає лише допоміжним засобом, а більшість проектів виконується інтелектуальними працівниками дистанційно за рахунок використання онлайн-інструментів для управління проектами. Цифрові компанії мають ефективно налагоджену систему організації праці. Залучення e-працівників дозволяє працювати їм не лише у різних країнах світу, а й у різний час, тобто асинхронно. Така система надає можливість обслуговувати клієнтів з усього світу безперервно, що сприяє збільшенню кількості транзакцій, і зумовлює зростання прибутковості діджиталізованого бізнесу.

Суспільна значимість інтелектуальної праці у цифровій економіці обумовлена взаємними інтересами сторін трудових відносин – e-працівника та роботодавця.

Компанія, винаймаючи працівників, адаптованих до умов діджиталізованої праці, отримує результат у вигляді якісних, менш витратних і вчасно виконаних проєктів, а працівник – вигідні умови праці, вищу заробітну плату, можливість самореалізації.

За впливу діджиталізації економіки виникають нетипові для попереднього (індустріального) періоду форми організації праці й істотно зростає чисельність *e*-працівників, які через електронні біржі праці виконують роботу дистанційно. Класифікація нових форм організації праці забезпечила виявлення ознак трансформації класичних елементів організації трудових відносин: робочого місця (надомної зайнятості та мобільної, зокрема у телецентрах, телекотеджах, коворкінг-центрах), графіка роботи (неповної зайнятості, тимчасової, строкової), способу найму працівника (на умовах аутсорсингу, краудсорсингу, аутстафінгу, фрілансу).

Зважаючи на те, що масове використання цифрових технологій швидко змінює традиційні моделі праці, постає питання оцінки рівня діджиталізації відповідних ринків країн, їх груп, регіонів, світового ринку праці в цілому. Уряд будь-якої країни світу має володіти інструментарієм, що забезпечує процеси прийняття рішень з питань формування цифрової економіки та діджиталізованого ринку праці. Порівняння підходів до оцінки рівня діджиталізації економіки різних країн дозволило визначити як найбільш ефективні методи Глобального інституту McKinsey, Європейської комісії, Міжнародного союзу електрозв'язку. Однак універсальної методики, що враховує сучасні умови функціонування ринку праці, не існує. Зважаючи на це, пропонується інтегральна (заснована на розрахунку субіндексів) методика ранжування країн за рівнем діджиталізації ринку праці. Вона передбачає виведення Індексу діджиталізації ринку праці як багатовимірної середньої (1) та його субіндексів (2):

$$\bar{p}_j = \frac{\sum_n^m p_{ij}}{m}, \quad (1)$$

де \bar{p}_j – багатовимірна середня; $\sum_n^m p_{ij}$ – сума стандартизованих значень субіндексів; m – кількість стандартизованих значень;

$$p_j = \frac{x_{ij}}{x_{i,st}}, \quad (2)$$

де p_j – стандартизоване значення субіндексу; x_{ij} – значення i -го показника у j -го елемента сукупності; $x_{i,st}$ – еталонне значення цього показника.

У конкретизованому вигляді розрахунок Індексу діджиталізації ринку праці (*LMDI*) формалізуються так (3):

$$LMDI = \frac{SIERS + SIERKIS + SIICTA + SIICTU + SIICTOMC + SIICTSE + SIDDSE}{7}, \quad (3)$$

де *SIERS* – стандартизоване значення частки зайнятих у сфері послуг; *SIERKIS* – стандартизоване значення частки зайнятих у сфері наукомістких послуг; *SIICTA* – стандартизоване значення рівня доступу до ІКТ; *SIICTU* – стандартизоване значення рівня використання ІКТ; *SIICTOMC* – стандартизоване значення рівня впровадження нових організаційних моделей праці на основі ІКТ; *SIICTSE* – стандартизоване значення частки експорту інформаційно-комунікаційних послуг; *SIDDSE* – стандартизоване значення частки експорту цифрових послуг.

Індекс діджиталізації ринку праці призначений для інтегральної оцінки

здатності країн забезпечувати необхідні умови зростання зайнятості населення у сфері послуг за рахунок упровадження цифрових технологій і побудови цифрової екосистеми. Методикою передбачено, що зазначений агрегований показник визначається як середня величина семи стандартизованих індексів, що оцінюють: частку зайнятих у сфері послуг, частку зайнятих у сфері наукомістких послуг, рівень доступу до ІКТ, рівень використання ІКТ, рівень впровадження нових організаційних моделей праці на основі ІКТ, частку експорту інформаційно-комунікаційних послуг, частку експорту цифрових послуг.

Апробація підходів до експертної оцінки рівня діджиталізації ринку праці за використання однойменного індексу дозволила визначити, як на основі динаміки середньосвітового рівня діджиталізації ринку праці оцінюється ступінь його трансформації; як на цьому ринку позиціонуються різні країни за здійснення їх ранжування; у якому складі відбувається формування однорідних груп таких країн; якою є міра здатності кожної з них забезпечити необхідні умови зростання зайнятості населення за рахунок упровадження цифрових технологій і побудови цифрової екосистеми.

За розрахунками середньосвітовий рівень діджиталізації ринку праці становив у 2017 р. 0,54 (вибірка 55 країн – 25 % від загальної сукупності). Порівняно з 2013 р. його значення збільшилось на 5,88 %. Визначення Індексу діджиталізації ринку праці за групами країн конкретизує зазначену динаміку (рис. 2).

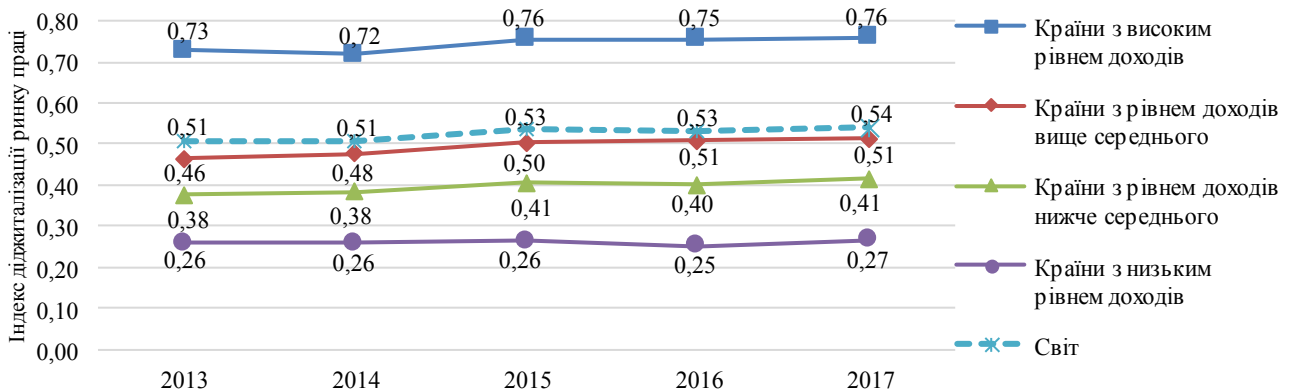

Рис. 2. Динаміка рівня діджиталізації світового ринку праці та ринків праці країн, групованих за рівнем валового національного доходу (ВНД) на душу населення, 2013–2017 рр.

Примітка. Типові представники груп країн: з високим рівнем доходів – Ізраїль, Нідерланди, Швеція, Велика Британія, Швейцарія; з рівнем доходів вище середнього – Коста-Рика, Росія, Бразилія, Болгарія, Малайзія; з рівнем доходів нижче середнього – Україна, Молдова, Єгипет, Монголія, Марокко; з низьким рівнем доходів – Малі, Непал, Гвінея, Малаві, Руанда.

Джерело: розраховано та побудовано автором на основі даних ILO, ITU, WEF, WTO, UNCTAD.

За Індексом діджиталізації ринку праці до групи країн з високим рівнем доходів («цифрових лідерів») віднесені 20 одиниць вибірки (37,0 %); до групи країн з рівнем доходів вище середнього («цифрових новаторів») – 14 (26,0 %); до групи країн з рівнем доходів нижче середнього («цифрових послідовників») – 12 (22,0 %); до групи країн з низьким рівнем доходів («цифрових новачків») – 9 (15,0 %).

Зростання Індексу діджиталізації ринку праці у 2013–2017 рр. за групами країн з різним ВНД на душу населення відбувалось переважно за рахунок розширення доступу до ІКТ та їх використання, що показують відповідні субіндекси. Це свідчить

про формування цифрової інфраструктури в різних країнах і про подальше поширення нових форм і способів зайнятості в світі. У рамках загальної тенденції діджиталізації ринку праці виявлена нерівномірність інтенсивності цього процесу в різних країнах. Ранжування свідчить, що передові позиції належать економічно та технологічно розвинутим державам. Отже, цифровий розрив між групами країн залишається істотним викликом суспільству, хоча за ефективної політики урядів інших груп країн («цифрових новаторів, послідовників, новачків») існує обґрунтована вірогідність їх поступового наближення до країн-цифрових лідерів.

У третьому розділі «Діджиталізація економіки як чинник подолання кризових явищ на світовому ринку праці» визначено функцію діджиталізації економіки у вирішенні проблем глобалізованого ринку праці, з'ясовано ступінь сформованості діджиталізованого ринку праці країн, проаналізовано стан і перспективи його розвитку в Україні.

Поширення нових форм організації праці сприяє вирішенню проблеми безробіття, оптимізує міграцію, стимулює покращення якості робочої сили та продуктивності праці. Формування глобального цифрового ринку праці призводить до зменшення покоління NEET – молоді у віці 15–24 років, яка не працює та не навчається. На це вказує зменшення показника частки такого населення за одночасного зростання Індексу діджиталізації ринку праці у більшості країн (рис. 3).

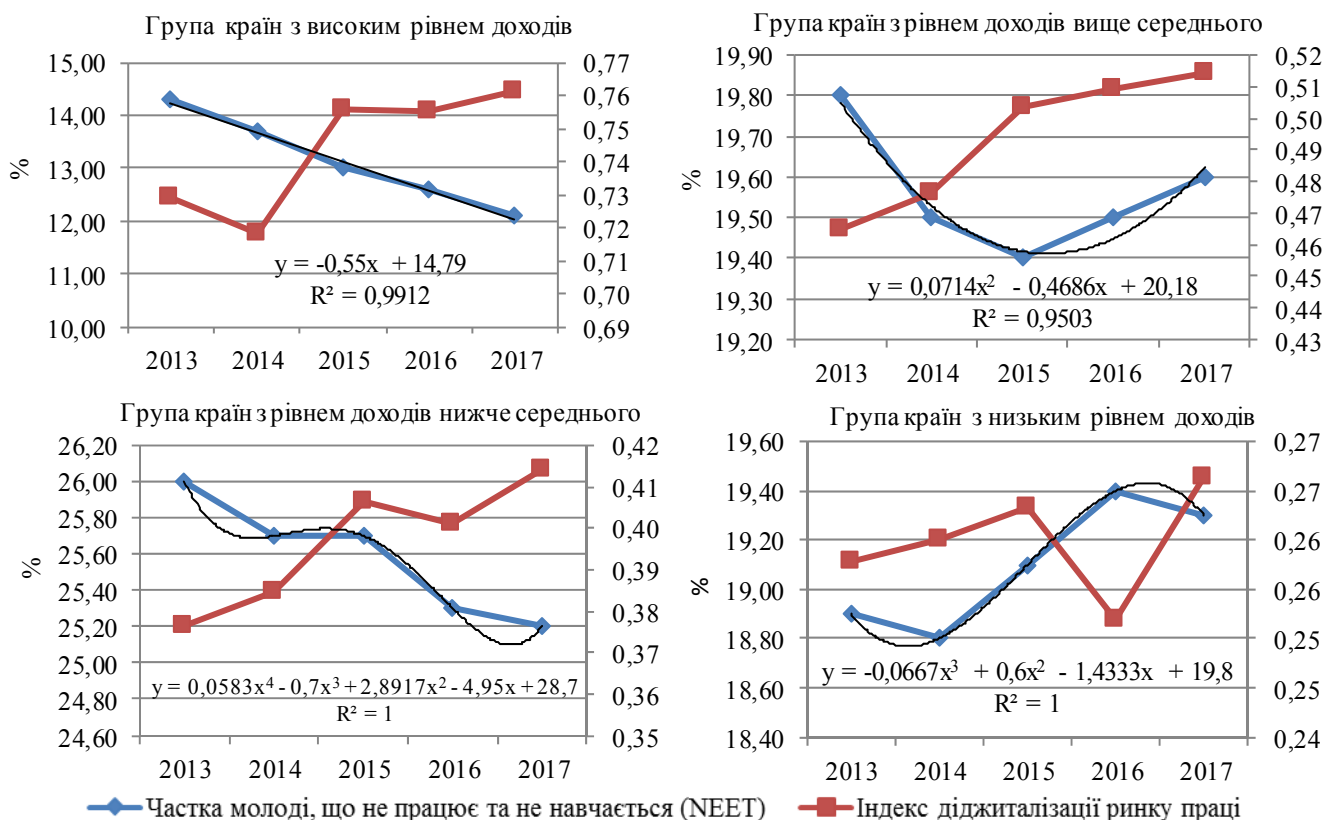

Рис. 3. Відображення кількісного представництва покоління NEET за групами країн через Індекс діджиталізації ринку праці, 2013–2017 рр.

Джерело: розраховано та побудовано автором на основі даних ILO, ITU, WEF, WTO, UNCTAD.

Група країн з низьким рівнем доходів – єдина серед чотирьох груп, де в період 2013–2017 рр. за незначного зростання Індексу діджиталізації ринку праці відбувалось збільшення частки покоління NEET. Це пояснюється тим, що в таких

країнах лише окремі верстви відносно матеріально забезпеченого населення мають можливість використовувати ІКТ і мережу Інтернет. Натомість переважна більшість молоді в країнах з низьким рівнем доходів не має освіти та зайнята на низькооплачуваних посадах у неформальній економіці.

В інших випадках діджиталізація ринку праці сприяє поліпшенню як працевлаштування молоді, так і умов праці всіх категорій населення загалом. Особливо наочно це проявляється у країнах з високим рівнем доходів, де сучасні технології дозволяють населенню повною мірою використати інтелектуальний та креативний потенціал у сфері високотехнологічних і наукомістких послуг (табл. 1).

Таблиця 1

Багатофакторні моделі залежності частки зайнятих у сфері послуг від рівня використання цифрових технологій у країнах, згрупованих за рівнем доходів на душу населення, 2010–2017 рр.

Країни з високим рівнем доходів («цифрові лідери»)	Країни з рівнем доходів вище середнього («цифрові новатори»)
$y = 1,260x_1 - 1,886x_2 + 0,529x_3 + 0,980x_4 + 0,135$	$y = 0,114x_1 - 0,324x_2 + 0,048x_3 + 1,171x_4 + 0,014$
Країни з рівнем доходів нижче середнього («цифрові послідовники»)	Країни з низьким рівнем доходів («цифрові новачки»)
$y = 1,968x_1 - 2,511x_2 - 2,908x_3 + 4,419x_4 + 0,063$	$y = 0,326x_1 + 0,305x_2 - 0,219x_3 + 0,470x_4 + 0,083$

Примітка. y – частка зайнятих у сфері послуг; x_1 – кількість абонентів мобільного стільникового зв'язку; x_2 – кількість абонентів, які мають фіксований широкопasmовий доступ до мережі Інтернет; x_3 – обсяги експорту цифрових послуг; x_4 – частка населення, яке користується Інтернетом.

Джерело: розраховано автором на основі даних ILO, ITU, UNCTAD.

У групі країн «цифрові новатори» показники зростання зайнятості є нижчими, порівняно з групою країн «цифрові лідери». Водночас відзначається висока швидкість, з якою відбуваються зміни (зростання частки зайнятих у сфері послуг і високі темпи поширення цифрових технологій). Отже, за ефективної політики урядів існує висока вірогідність наближення країн другої групи до першої. Загальносвітова тенденція діджиталізації економіки позитивно позначається також на збільшенні частки зайнятих у сфері послуг у країнах групи «цифрові послідовники». На противагу цьому незначне поширення ІКТ і цифрових технологій у країнах групи «цифрові новачки», де рівень доходів населення найнижчий, стримує приєднання населення цих країн до глобального діджиталізованого ринку праці.

Сформованими у наш час можна вважати передумови для адаптації до нових форм праці з використанням цифрових технологій, що наявні в країнах з високим рівнем доходів. Лише у США та країнах ЄС запроваджений облік нових форм зайнятості, що відповідає методиці Народи експертів МОП з нестандартних форм зайнятості. Істотну сформованість діджиталізованого ринку праці у цих країнах демонструє те, що на глобальному ринку послуг з аутсорсингу, краудсорсингу та фрілансу населення виступає як роботодавцями, так і працівниками. Самозайнятість у формі фрілансу є найбільш швидкозростаючим сегментом діджиталізованого ринку праці в США та країнах ЄС.

В Україні діджиталізований ринок праці розвивається активно. Проте для забезпечення сталого розвитку національної економіки пріоритетним є створення цілісної діджиталізованої екосистеми ринку праці, що базується на цифровому партнерстві між бізнесом і економічно активним населенням, формується в межах

цифрового науково-освітнього та технологічного просторів, опосередковано регулюється нормативно-правовою базою та передбачає консультативні заходи урядових і неурядових організацій України.

Умовами для створення діджиталізованої екосистеми ринку праці є: розробка й ухвалення довгострокової стратегії розвитку цифрової економіки, внесення змін до проекту Трудового кодексу України, запровадження Державною службою зайнятості та Державною службою статистики України системи обліку чисельності зайнятих на діджиталізованому ринку праці, розбудова цифрової економіки спільної участі, реформування освіти, формування спеціальних знань і вмінь населення, що за подальшої все більш інтенсивної діджиталізації ринку праці забезпечуватиме зростання зайнятості.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження вирішено важливе наукове завдання розвитку теоретико-методологічних засад трансформації світового ринку праці, розроблено науково-практичні рекомендації щодо оцінки рівня діджиталізації національних ринків праці та ефективної інтеграції українського ринку праці до процесу діджиталізації глобальної економіки, що дозволило зробити такі висновки:

1. Визначено сутність діджиталізації економіки як унікального явища сучасності, зумовленого розвитком продуктивних сил, що одночасно є процесом масштабної зміни відносин між урядом, бізнесом і соціумом, охоплює всі сфери суспільної діяльності та відбувається під впливом інтеграції цифрових технологій, діджиталізованих даних і мережі Інтернет. Діджиталізація також є чинником формування цілісної цифрової екосистеми – сукупності взаємодій і взаємних впливів інституціональної, ринкової, бізнес-, соціоекосистем. Такий зв'язок забезпечують цифрові технології, за допомогою яких відбувається супровід функцій і процесів, необхідних для досягнення комерційної або суспільно значущої мети.

2. Сформовано системне уявлення про еволюцію світового ринку праці під впливом розбудови цифрової економіки. Визначено тренди, що поступово формують систему світового ринку праці. Ними є: реконфігурація меж традиційного поділу праці; виникнення нових професій на вимогу діджиталізації секторів економіки; трансформація змісту праці за галузями і видами зайнятості внаслідок роботизації й автоматизації виробничих процесів; формування нових компетенцій працівників; зміна способів і форм зайнятості; підвищення мобільності людини (міжпрофесійної, міжгалузевої, внутрішньофірмової); створення робочих місць під завдання працівника, його компетенції, запити клієнта та технології; пріоритетність таланту людини порівняно з капіталом у системі факторів виробництва.

3. На основі систематизації країн за рівнем ВНД на душу населення виявлено наявність таких секторальних змін у глобальній економіці: 1) стійкі темпи зменшення кількості зайнятого населення у первинному та вторинному секторах за відповідної швидкості зростання зайнятих у третинному секторі економіки у країнах з високим рівнем доходів; 2) стрімке залучення у третинний сектор економіки переважної більшості населення країн з рівнем доходів вище середнього; 3) поступове долучення до тренда, яким є збільшення частки зайнятих у третинному секторі економіки, країн, де рівень доходів нижче середнього; 4) істотне відставання,

але слідування загальносвітовій тенденції зростання частки зайнятих у сфері послуг у країнах з низьким рівнем доходів на душу населення. Секторальні зміни в економіці є відображенням структурних зрушень, що відбуваються в рамках системної трансформації суспільства. Критерієм таких змін виступає ступінь поширення інтелектуального виробництва та інтелектуалізації суспільної діяльності.

4. Виявлено особливості інтелектуальної праці в умовах формування діджиталізованого ринку праці, які полягають у тому, що інтелектуальна праця пов'язана з інноваціями, є необмеженою у просторі та часі, реалізується в системі ІКТ, розрахована на працівників творчих професій, трансформує споживачів у співробітників і навпаки, персоналізована, індивідуалізована і колективна одночасно, багатofункціональна, орієнтована на самоорганізацію та самоконтроль, характеризується мотивацією, спрямованою на вищі суспільні цінності, створює рівні умови для всіх учасників трудових відносин, орієнтована на результат, сприяє зростанню доходів працівників і економії витрат компаній.

5. За обґрунтування об'єктивності виникнення нових форм організації праці в умовах діджиталізації економіки доведено, що організаційно-правовим способам використання інтелектуальної праці властива відсутність або модифікація однієї або декількох ознак класичних трудових відносин, а саме: поява особливих трудових договорів, згідно з якими змінюється спосіб найму працівників і здійснюється гнучке правове регулювання діджиталізованих відносин у сфері праці; трансформація уявлення про робоче місце у звичайному розумінні цього елемента організації праці; можливість використання графіка роботи, який дозволяє оптимізувати робочий час працівника тощо.

6. Користуючись сформульованими оціночними критеріями, визначено основні геоeкономічні тенденції діджиталізації економіки і світового ринку праці, що базуються на виокремленні чотирьох груп країн («цифрові лідери», «цифрові новатори», «цифрові послідовники», «цифрові новачки»), для кожної з яких властиве: місце у загальносвітовому рейтингу за Індексом діджиталізації ринку праці, однорідність ознак для всіх країн певної групи, ступінь digital-трансформації економіки та ринку праці, міра здатності забезпечити необхідні умови зростання зайнятості населення за рахунок впровадження цифрових технологій і побудови цифрової екосистеми.

7. Визначено сучасні проблеми глобалізованого ринку праці, основні з яких полягають у виникненні феномену безробітного суспільства, утворенні маргіналізованого прошарку суспільства (людей, непристосованих до нових умов праці, зайнятих на низькооплачуваних посадах у формальній і неформальній економіці), появі покоління NEET (молоді у віці 15–24 роки, яка не працює і не навчається), старінні суспільства. Визначальним підходом до вирішення зазначених проблем є інтеграція працівників у діджиталізований ринок праці, який, порівняно з традиційним ринком, протягом останніх років динамічно розвивається.

8. Виходячи з результатів застосування багатofакторних моделей виявлено факт нерівномірної сформованості діджиталізованого ринку праці за групами країн. Констатовано, що умови адаптації до нових форм праці з використанням цифрових технологій є фактично сформованими в країнах з високим рівнем доходів населення. Країни з рівнем доходів населення вище середнього та нижче середнього тяжіють до групи країн-цифрових лідерів з різним ступенем інтенсивності; між країнами з найвищим і найнижчим рівнем доходів існує «цифровий розрив».

9. Проведено оцінку стану і визначено перспективи розвитку діджиталізованого ринку праці України. Підтверджено, що національний діджиталізований ринок праці активно розвивається. Обґрунтовано, що для стабільного функціонування економіки пріоритетним є створення цілісної діджиталізованої екосистеми ринку праці, наявність якої дозволяє забезпечити ефективну взаємодію між бізнесом, громадянами, науково-освітнім і технологічним співтовариством, державними та недержавними інститутами.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Shkurupiy O. V., Tul S. I. Intellectual work and its evaluation in conditions of postindustrial society formation. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2011. № 4 (49). Ч. II. С. 19–23. (0,5 д.а./0,2 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у дослідженні сучасного досвіду ефективної системи організації та стимулювання інтелектуальної праці в країнах-економічних лідерах.*

2. Дейнека Т. А., Туль С. І. Мережевість як визначальна ознака постіндустріального суспільства та організаційно-управлінської побудови сучасної корпорації. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2012. Вип. 1 (15). Ч. 2. С. 157–166. (0,6 д.а./0,3 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає в здійсненні оцінки становлення мережевої економіки та розвитку мережевих форм організації бізнесу.*

3. Shkurupiy O. V., Tul S. I. Indices of talent and creativity as indicators of the level of development of knowledge economy. *Наукові праці МАУП*. 2013. Вип. 2 (37). С. 5–10. (0,5 д.а./0,3 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні основних тенденцій, які властиві періоду становлення економіки знань.*

4. Шкурупій О. В., Туль С. І. Інтелектуальне виробництво як результат трансформації змісту праці. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2014. № 3 (65). С. 25–33. (0,6 д.а./0,3 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає в оцінці секторальних змін економіки, що відбуваються під впливом інтелектуалізації праці.*

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз

5. Tul S. I. Intellectualization of production as the main driving force of sectoral changes in the global economy structure. *Socio-economic aspects of economics and management*. 2015. Vol. 1. P. 115–119 (*Library of Congress United States of America, РИНС та інші*) (0,4 д.а.).

6. Bilobrova T. O., Tul S. I. Jobless society – phenomenon of global economy. *Economic Processes Management: International Scientific E-Journal*. 2015. № 3 (8). URL: http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download/2015_3/2015_3_10.pdf (*Research Bible та інші*) (0,6 д.а./0,4 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні категорії «безробітне суспільство» та дослідженні проблем глобалізованого ринку праці.*

7. Туль С. І. Віртуалізація інтелектуальної праці в умовах становлення постіндустріальної економіки. *Академічний огляд*. 2016. № 1 (44). С. 22–30. (*Index Copernicus та інші*) (0,7 д.а.).

8. Shkurupii O. V., Bilobrova T. O., Tul S. I. The problems and challenges of youth unemployment growth for Ukraine and EU countries. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2016. № 1 (20). С. 144–153. (*Index Copernicus та інші*) (0,6 д.а./0,2 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у дослідженні основних причин зростання чисельності безробітних серед молоді країн ЄС та України.*

9. Туль С. І. Нові форми праці в умовах діджиталізації економіки та світового ринку праці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2019. Вип. 23. Ч. 2. С. 100–105. (*Index Copernicus та інші*) (0,7 д.а.).

10. Tul S. I. Systemic transformation of business and labor market in the conditions of digitalization. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 3 (71). С. 35–41. (*Index Copernicus та інші*) (0,6 д.а.).

11. Туль С. І. Сучасні методика інтегральної оцінки діджиталізації світової економіки та ринку праці. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 42. С. 12–18. (*Index Copernicus та інші*) (0,7 д.а.).

12. Туль С. І. Стан і перспективи розвитку діджиталізованого ринку праці в Україні. *Бізнес Інформ*. 2019. № 7. С. 182–189. (*Index Copernicus та інші*) (0,6 д.а.).

Публікації за матеріалами конференцій

13. Туль С. І. Особливості праці в умовах віртуалізації економіки. *Парадигмальні зрушення в економічній теорії XXI ст.* : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., 15–16 жовтня 2015 р. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2015. С. 407–410. (0,2 д.а.).

14. Шкурупій О. В., Білоброва Т. О., Туль С. І. Глобальна проблема безробіття та можливості її вирішення. *Сучасні виклики розвитку світової економіки* : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., 19–20 листопада 2015 р. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2015. С. 28–31. (0,3 д.а./0,1 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні підходів до вирішення глобальної проблеми безробіття через поширення новітніх форм зайнятості серед молоді.*

15. Білоброва Т. О., Туль С. І. Креативність – як визначальна передумова розвитку економіки знань. *Наука і молодь в XXI сторіччі* : збірник тез доповідей міжнар. молодіж. наук.-практ. Інтернет-конф., 1–2 грудня 2015 р. Полтава : ПУЕТ, 2015. Ч. 1. С. 365–369. (0,2 д.а./0,1 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у оцінці рівня сформованості економіки знань у різних країнах на основі аналізу індексів талановитості та креативності.*

16. Шкурупій О. В., Туль С. І. Поширення нових форм праці в економіці знань. *Економіка и знания* : сб. материалов докл. учасн. междунар. науч.-практ. семинара, 22 апреля 2016 г. Днепропетровск : Noosphere Scientific School, 2016. С. 156–162. (0,3 д.а./0,2 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у здійсненні класифікації нових форм праці інтелектуальних працівників за критерієм робочого місяця.*

17. Шкурупій О. В., Туль С. І. Краудсорсинг як нова форма організації праці та ведення бізнесу в умовах розвитку постіндустріальної економіки. *Наука и бизнес* : сб. материалов докл. учасн. II междунар. науч.-практ. форума, 1 июля 2016 г. Днепр : Noosphere Scientific School, 2016. С. 304–310. (0,3 д.а./0,2 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у систематизації видів краудсорсингу як форми організації праці.*

18. Туль С. І. Поширення електронних бірж праці в умовах віртуалізації економіки. *Сучасні тенденції розвитку світової економіки* : збірник матеріалів ІХ міжнар. наук.-практ. конф., 26 травня 2017 р. Харків : ХНАДУ, 2017. Т. II. С. 175–176. (0,2 д.а.).

19. Шкурупій О. В., Туль С. І., Борисенко А. А. Фріланс в отраженні практики рішення проблеми зайнятості. *Dezvoltarea relațiilor comerciale din perspectiva integrării economice a Republicii Moldova on circuitul economic international* : conferință științifico-practică internațională [Development of trade relations from the perspective of economic integration of the Republic of Moldova in the international economy], September 21–22, 2017. Chișinău : UCCM : INCE, 2017. P. 107–112. (0,3 д.а./0,1 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні тенденцій формування глобального ринку фріланс-послуг.*

20. Туль С. І. Діджиталізація ринку праці країн ЄС. *Сучасні чинники розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики держави: економічні та інституціональні аспекти*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 27 жовтня 2018 р. Запоріжжя : Запорізька державна інженерна академія, 2018. С. 40–43. (0,2 д.а.).

21. Шкурупій О. В., Дейнека Т. А., Туль С. І. Формування ключових компетенцій і навичок у підготовці фахівців покоління Z. *Якість вищої освіти: компетентнісний підхід у підготовці сучасного фахівця* : матеріали XLIII міжнар. наук.-метод. конф., 14–15 листопада, 2018 р. Полтава : ПУЕТ, 2018. С. 171–172. (0,3 д.а./0,1 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні ключових ознак формування покоління Z – сучасних працівників XXI століття.*

22. Туль С. І. Секторальні зміни світового ринку праці під впливом діджиталізації. *Напрями та сучасні фактори розвитку міжнародних відносин: економічні та політичні аспекти* : матеріали доповідей міжнар. наук.-практ. конф., 7–8 грудня 2018 р. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2018. Ч. 1. С. 68–70. (0,2 д.а.).

Статті в інших виданнях

23. Шкурупій О. В., Туль С. І. Новітній зміст трудових відносин та заробітної плати в умовах становлення постіндустріального суспільства. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка*. 2011. Вип. 2. С. 35–41. (0,5 д.а./0,2 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні змін, що відбуваються у системі трудових відносин у період становлення економіки нового типу.*

АНОТАЦІЯ

Туль С. І. Трансформація світового ринку праці в умовах діджиталізації. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2019.

Дисертаційну роботу присвячено розвитку теоретико-методологічних засад дослідження трансформації світового ринку праці та розробці науково-практичних рекомендацій щодо оцінки рівня діджиталізації національних ринків праці та ефективної інтеграції українського ринку праці до процесу діджиталізації глобальної економіки.

Визначена сутність діджиталізації як сучасного явища і процесу, що динамічно

поширюється на всі сфери діяльності суспільства та є водночас визначальною передумовою розвитку глобальної економіки. Сформовано системне уявлення про еволюцію світового ринку праці, що відбувається під впливом формування цифрової економіки. Аргументовано, що поширення інтелектуальної праці є основою секторальних змін світової економіки та структури ринку праці. Виявлена сучасна специфіка трудової діяльності в умовах діджиталізації економіки, доведена об'єктивність виникнення нових форм організації праці, проаналізовані геоекономічні тенденції діджиталізації економіки та світового ринку праці. Визначено функцію діджиталізації економіки у вирішенні проблем глобалізованого ринку праці, з'ясовано ступінь сформованості діджиталізованого ринку праці країн, проаналізовано стан і перспективи його розвитку в Україні.

Ключові слова: глобалізація, глобальна цифрова екосистема, діджиталізація, діджиталізований ринок праці, Індекс діджиталізації ринку праці, світовий ринок праці, технологізація, трансформація світового ринку праці, цифрова економіка.

АННОТАЦІЯ

Туль С. И. Трансформация мирового рынка труда в условиях диджитализации. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Донецкий национальный университет имени Василя Стуса, Винница, 2019.

Диссертационная работа посвящена развитию теоретико-методологических основ исследования трансформации мирового рынка труда и разработке научно-практических рекомендаций, касающихся оценки уровня диджитализации национальных рынков труда, а также эффективной интеграции украинского рынка труда в процесс диджитализации глобальной экономики.

Определена сущность диджитализации как современного явления и процесса, который динамично распространяется на все сферы деятельности общества, и является одновременно ключевой предпосылкой развития глобальной экономики. Сформировано системное представление об эволюции мирового рынка труда в условиях становления цифровой экономики. Аргументировано, что широта распространения интеллектуального труда является основой секторальных изменений мировой экономики и структуры рынка труда. Определена современная специфика трудовой деятельности, доказана объективность возникновения новых форм организации труда в условиях диджитализации экономики, проанализированы геоекономические тенденции диджитализации экономики и мирового рынка труда. Определены функции диджитализации экономики при разрешении проблем глобализированного рынка труда, проведена оценка степени сформированности диджитализированного рынка труда стран, проанализировано состояние и перспективы развития диджитализированного рынка труда в Украине.

Ключевые слова: глобализация, глобальная цифровая экосистема, диджитализация, диджитализированный рынок труда, Индекс диджитализации рынка труда, мировой рынок труда, технологизация, трансформация мирового рынка труда, цифровая экономика.

SUMMARY

Tul S. I. Transformation of the World Labor Market under the Conditions of Digitalization. – Qualification research work as a manuscript.

Dissertation on the receipt of the scientific degree of candidate of economic sciences on speciality 08.00.02 – World economy and international economic relations. – Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2019.

The dissertation is devoted to developing theoretical and methodological foundations for the transformation of the world labor market and making scientific and practical recommendations regarding the assessment of the level of digitalization of national labor markets, and the effective integration of the Ukrainian labor market in the process of digitalization of the global economy.

The essence of digitalization as a modern phenomenon and a process that extends dynamically to all spheres of society life and is at the same time a decisive prerequisite for the development of the global economy is identified. A systemic view on the evolution of the world labor market, which takes place under the influence of the economy digitalization is formed. The spread of intellectual labor as the basis for sectoral changes in the world economy and the labor market structure is dedicated.

The modern specifics of labor activity is identified. The objectivity of the emergence of new forms of labor organization under the conditions of digitalization of the economy is proved. The geoeconomic tendencies of economy and labor market digitalization are analyzed. The methodology of the expert evaluation of labor market digitalization has been developed, described and tested, which provides for calculating the Labor Market Digitalization Index – an aggregate index formed as the average of seven standardized indicators evaluating employment rate in services, employment rate in knowledge-intensive services, ICT access, ICT use, ICTs and organizational model creation, ICT services exports, and digitally-deliverable services exports. The application of this methodology made it possible to determine the world level of labor market digitalization, to rank countries by the specified feature, to group them and to justify the finding about the degree of ability of each country to provide the necessary conditions for employment growth through the introduction of digital technologies and construction of digital ecosystem.

The function of the economy digitalization in solving the problems of the globalized labor market is defined. The methodology for determining the degree of formation of the digitalized labor market, based on grouping the countries by the criterion of per capita income, has been improved. A unified multi-factor regression model was applied to the analysis for the selected country groups. The logically ordered toolkit allowed us to evaluate the level of the development of the «gig economy» («on-demand economy», «sharing economy») and, based on the data from the Global Commission on the Future of Work and the World Bank Group, to form a systematized set of measures for national reforms aimed at transforming the labor relations in the globalized labor market. The state and prospects of the development of the digitalized labor market in Ukraine are analyzed.

Keywords: globalization, global digital ecosystem, digitalization, digitalized labor market, Labor Market Digitalization Index, world labor market, technologicalization, transformation of the world labor market, digital economy.

ТУЛЬ СВІТЛАНА ІВАНІВНА

**ТРАНСФОРМАЦІЯ СВІТОВОГО РИНКУ ПРАЦІ
В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство і
міжнародні економічні відносини

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 01.11.2019 р.
Формат 60×90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 247

Віддруковано з оригіналу макету замовника.
Центр оперативного друку «Документ Принт»
ФОП Кушнір Ю.В.
м. Вінниця, вул. Академіка Янгеля, 4, 1-й поверх, оф. 114.
Тел. 067 390 20 88
